

Джен

Петро Немировський

Петро Немировський

ДЖЕН

Переклад Ірина Гаркуша

Повість

Глава 1

— Ось ваш кабінет, заходьте, — сказав завідуючий психіатричною клінікою, пропускаючи мене вперед. — Телефон, комп'ютер, два крісла: одне для вас, інше для пацієнта. Якщо хочете, Вікторе, можете переставити стіл, як вам буде зручно. Але лише таким чином, щоб у випадку надзвичайної ситуації був вільний доступ до дверей, щоб пацієнт не міг заблокувати вам вихід. До речі, в столі знизу, ось тут, бачите, є кнопка тривожної сигналізації. Перевірте, чи працює вона. У нас тут загалом безпечно, але все ж таки застережних заходів треба дотримуватись. Психіатрична клініка — треба бути готовим будь до чого.

— Так-так, розумію. Я ж не новачок, вже маю невеличкий досвід в цій галузі: рік працював в амбулаторній клініці у Гарлемі, а минулу інтернатуру проходив у психіатричному відділенні шпиталю "Лінкольн", надивився і там на різне, — відповів я, оглядаючи свій новий кабінет, де мені доведеться працювати.

Я зняв трубку телефона, щоб пересвідчитись, що він підключений; потім відкрив і закрив верхню шухляду столу.

— Ручки, папки, загалом всю канцелярію візьмете у секретарки, — пояснив завідуючий.

— Дякую, — відповів я, сідаючи у чорне крісло з високою спинкою.

Натиснув важілець під сидінням, щоб відрегулювати висоту.

— Ви вже налаштовані приймати пацієнтів? — пожартував завідуючий. Несподівано двері розчинилися, і до кабінету зайшла...

— Вікторе, дозвольте рекомендувати вам міс Дженніфер Леві. Вона буде вашим супервайзером протягом року, — промовив завідуючий.

Я встав з крісла і зробив крок назустріч жінці — невисокої на зріст, у білім лікарському халаті, у червоному капелюшку з козирком, з-під якого вилося неймовірно красиве чорне волосся. На вигляд їй було років сорок, може трохи більше. Я простягнув руку, відразу засумнівавшись, чи правильно вчинив, — чи можна незнайомому чоловікові, не єврею, потискати руку ортодоксальній єврейці? Але рукостискання відбулося, її маленька ручка пірнула в мою долоню і миттєво з неї вислизнула.

— Дженніфер — психотерапевт із багаторічним стажем. Впевнений, ви з нею спрацюєте і наберете від неї безцінного досвіду, — сказав завідуючий.

— Звичайно, спрацюємось. Правда ж, Вікторе? І кличте мене просто Джен.

***

Якби я був професійним письменником, то, мабуть, саме так почав би описувати події, які зіграли насправді фатальну роль в моєму житті. Але, на жаль, мої літературні здібності вельми посередні.

Колись я скінчив коледж, факультет Бізнесу і Менеджменту, після цього працював у кількох фірмах. Але я ніколи не любив свою професію, незалежно від зарплатні та бонусів, які там у мене були. Вірогідно, це було однією з причин, чому я почав проводити доволі багато часу в барах і непомітно для себе почав зловживати алкоголем.

На відміну від мене, моя дружина відразу правильно обрала для себе професію програміста, швидко отримала підвищення до посади менеджера в їхньому відділі. Вона хотіла народити дитину, купити дім, словом, робити все, що необхідно для створення нормальної щасливої родини. Однак всередині мене щось цьому противилось. Мене часто звільняли з роботи або я йшов сам. Через це в родині почалися серйозні суперечки, ми з дружиною постійно сперечалися і сварилися через будь-яку дрібничку. Зрештою, ми розлучились.

В день розлучення я не тямився від гніву на себе і на весь світ. Проковтнувши пляшку горілки, я повіявся тинятись по місту, задаючи собі одні і ті ж самі питання: Хто я? Чи знайду я колись своє покликання? Що робити далі?

Не пам'ятаю вже, як я опинився перед будівлею Нью-Йоркського університету. Великими золотавими літерами на білій мармуровій дошці, що висіла на стіні будівлі, було написано назви наук, яким в цьому університеті навчають: "Право. Богослов'я. Психологія і психотерапія".

"Це саме те, що тобі потрібно!" — сказав мій внутрішній голос.

... Навчальна програма на рівень майстра була розрахована на чотири роки, але я вирішив докласти всіх зусиль і в пришвидшеному режимі закінчити її за три. В межах програми обов'язковим було в тому числі і проходження інтернатури в різних психіатричних лікарнях. Для економії своїх сил і часу я залишив роботу, винайняв маленьку квартиру на околиці міста і жив у борг, взявши в банку велику позику.

Цього разу я не помилився: за два роки я жодного разу не пожалкував про те, що вирішив стати психотерапевтом. Здавалося б, такий простий крок, але скільки знадобилося років, щоб його зробити!

Ось, власне, коротенька передісторія моєї появи в амбулаторній психіатричній клініці шпиталю в Брукліні, де я мав проходити рік інтернатури і де я зустрів Джен.

Глава 2

Для початку Джен запропонувала мені ознайомитись з іншими психотерапевтичними відділеннями. Окрім амбулаторної клініки в шпиталі було відділення "Психіатричної швидкої допомоги", а також психлікарня, яку самі хворі жартома називали "ку-ку хауз" (будинок зозулі)*. За словами Джен, кожному

психотерапевту корисно знати, так би мовити, коловорот пацієнта: яким чином він потрапляє зі "швидкої" до психлікарні, а потім — і до амбулаторної клініки. До того ж Джен збиралась у відпустку з нагоди прийдешніх осінніх єврейських свят. Вона замовила відпустку заздалегідь і тепер не хотіла, аби за її відсутності я валандався без діла. Тому я відправився до відділення "Психіатричної швидкої".

Хворих туди зазвичай привозять в машинах, і доволі часто — в супроводі поліції. Але не все там аж так жахливо, не все. Деякі пацієнти поведуться тихо: лежать на ліжках або сидять в кріслах в очікуванні, коли їх викличе черговий лікар і вирішить, куди їх відправити далі. Зрідка тих, хто потрапив до "Психіатричної швидкої", після огляду чергового лікаря відпускають на всі чотири сторони.

Буває так, що туди приходять добровільно. Пам'ятаю одного такого добровольця. Темношкірий хлопець атлетичного складу прийшов і зізнався, що його ворожість до колишнього чоловіка його теперішньої подружки сягнула критичної позначки. Бажання його вбити стало ідеєю фікс. Він легко може дістати пістолет. Але не бажає через цього "придурка" сідати у в'язницю. Попросив у лікарів заспокійливих пігулок і щоб його на деякий час "закрили".

Жовна набухали на його вилицюватому неголеному обличчі. Мене ж вразив тон його голосу — рівний, майже льодяний, і дуже повільний темп його мови...

А ще прийшов, пам'ятаю, тихий такий пуерторіканець років шістдесяти. Сказав, що хоче вкоротити собі віку. Мовляв, вже не може справлятися з життєвими проблемами, що звалились на нього: постійними звільненнями, хворобами, самотністю. Щодня і щоночі бачить перед очима Бруклінський міст і себе — як перелазить через високу огорожу. Казав спокійно, не припиняючи винувато посміхатись...

Але більшість пацієнтів до "Психіатричної швидкої" все ж таки потрапляють у стані шаленого марення, з галюцинаціями. Биття головою об стіну, волення, намагання схопити зі столу ручки та олівці, помилково прийняті за ножі, втручання шпитальної поліції з кайданками, шприці в руках медсестер, — все це буденність "Психіатричної швидкої", рутина.

Провів я деякий час і у психлікарні — "ку-ку хаузі", куди пацієнтів, вже перевдягнених у лікарняні халати, переводять з "Психіатричної швидкої".

Психлікарня — місце не з найпривабливіших. Вікна там забрані металевими сітками, доступ до ліфтів загороджують сталеві розсувні решітки на замках. Біля палат із буйними сидять санітари. Наджорсткий внутрішній режим. Об'яви в динаміках звучать суворим голосом: всім треба іти на обід або до віконця з ліками. Хворі, накачані психотропними препаратами, повільно і мовчазно пересуваються коридорами, човгаючи капцями. Майже всі вони, не зважаючи на свій стан, хочуть одного: чимшвидше звідти вирватися на волю. Мене представили деяким пацієнтам, я сказав їм, що студент і проходжу у шпиталі інтернатуру. Залишившись зі мною віч-на-віч, хворі негайно починали доводити, що вони абсолютно здорові, вже вилікувались, і умовляли, щоб я їх виписав. Я вибачався, намагаючись роз'яснити, що виписка не входить до моєї компетенції, що я звичайний практикант. Але вони або не розуміли, або

не вірили, що я кажу правду. Щойно до них доходило, що я дійсно не можу їх виписати, вони відразу ж втрачали до мене інтерес.

Лише найкмітливіші з них розуміли, що звільнення з лікарні напряду залежить від дотримання трьох золотих правил: не потрібно нічого вимагати, не можна ні на що і ні на кого скаржитись, і найголовніше — треба без зайвих розмов приймати всі ліки.

Проте засвоїти ці правила могли геть не всі і не відразу. Важче за все це вдавалося "борцям за права людини", тим, хто скаржився на несмачну їжу, нестерпну поведінку сусіда по палаті або грубіянське поводження когось з персоналу. Таким "борцям" доводилось в дурдомі дещо затриматись...

— Дуже добре, Вікторе, що тепер ви маєте уявлення про всі психіатричні відділення шпиталю, — сказала Джен, коли повернулася з відпустки, а мій ознайомчий тур закінчився. — Не виключено, що деяким вашим пацієнтам невдовзі доведеться потрапити і в ті відділення також.

Глава 3

Тож, "просто" Джен.

Вона була напрочуд привабливою і фігурною. При цьому ще й розумницею. У клініці ходила в звичайному одязі, як і всі співробітники, а її білий лікарський халат висів на вішаку — на той випадок, коли треба було іти до "Психіатричної швидкої" або до психлікарні.

Вона була єврейкою, яка сповідувала, якщо не помиляюсь, консервативний (помірний) іудаїзм, але на роботі вона жодним чином не афішувала свою релігійність. Єдине, що виказувало в Джен іудейку, — це капелюшок з козирком, який вона ніколи не знімала, адже ортодоксальні заміжні іудейки мають завжди ходити з покритою головою.

В її кабінеті теж все було суто професійним. Винятком з лікарського антуражу була лише невеличка репродукція відомої картини Дега "Прима-балерина на сцені", що висіла на стіні. З цього можна було зробити висновок про пристрасть Джен або до живопису Дега, або ж до балету.

Її простота і щирість в спілкуванні були маскою, вірніше, професійним стилем. Як зимове сонце, доктор Дженніфер дарувала свою люб'язну посмішку і колегам, і пацієнтам. Але коли потребувала ситуація, Джен вміла і хмуритися, і скрушно зітхати. Я не міг зрозуміти, коли вона залишається байдужою, лише майстерно вдаючи якісь почуття, а коли дійсно співчуває.

Весь цей набір "технічних" засобів повною мірою вона застосовувала і до мене. Один раз на тиждень в своєму кабінеті вона вислуховувала мої коментарі з приводу проведених мною сеансів, і ми разом розбирали справи хворих. Зазвичай в цей час Джен уважно розглядала свій манікюр, своє обличчя в люстерку, розмовляла по телефону зі своїми родичами. Часто-густо наші бесіди переривав своїми візитами... Марк Шварц — завідуючий відділенням отоларингології, яке знаходилось на п'ятому поверсі в тому ж корпусі, що і наше.

***

Я знайомився з пацієнтами. Вивчав роботу складного механізму, яким є великий нью-йоркський шпиталь, і ... щоразу боровся із собою, дивлячись на пружні стрункі литки та мереживний капелюшок Джен.

Кілька разів, коли вона збиралась на ланч, напівжартома пропонував їй свою компанію, а одного разу, наче випадково, прохопився, що збираюсь у кіно. Мої спроби залиятися були відхилені з найпринизливішою ввічливістю.

Якимось новим, досі невідомим вітром повіяло і овіяло мою душу, коли в своєму кабінеті я вперше побачив її розумні, пристрасні, з ледь помітною лукавинкою очі, чорне з відливом воронячого крила волосся, що спадало їй на плечі. Цей незнаний вітер дмухав с тої хвилини безперервно, дмухав з усіх чотирьох сторін світу.

Але... Було занадто багато "але", щоб бодай хоч на щось розраховувати. Джен була старшою за мене на одинадцять років: насправді їй було не сорок, як мені спочатку здалося, а сорок вісім. Вона — ортодоксальна єврейка, народжена в Америці. В неї свій дім у престижному районі Вільямсбург. Має ексчоловіка і двох дітей.

А я — студент з невизначеним майбутнім. Орендую дешевеньку квартиру в кримінальному районі Нью-Йорка і ледве спроможний зводити кінці з кінцями.

Навіть якщо і відкинути всі ці "але", видалити їх на хвилинку, мов з помаху чарівної палички, залишиться ще одне "але", котре видалити неможливо — завідуючий відділенням отоларингології Марк Шварц, якого назвати бойфрендом Джен якось і незручно, враховуючи його поважний вік — 62! Тому назвемо його по-старому — коханцем. (До речі, він був одружений.)

Проте... Щось таке світилося в її очах, якийсь вогник мерехтів, щось невимовлене залишалось в її словах... Так мені принаймні здавалось.

У визначений для супервізії день я особливо ретельно голився і приводив себе в повний ажур. Не йшов — летів по коридору до її кабінету, втішаючи себе думкою, що Джен також із нетерпінням чекає на мою появу.

Глава 4

— Це несправедливо, Джен. Ви знаєте про мене вже доволі багато: з якої я родини, якого роду-племені. Знаєте, що я колись закінчив інститут з Бізнесу і Менеджменту, але помилився з вибором професії, і що два роки тому я розлучився. Але про себе ви нічого мені не розповідаєте. Якась гра в одні ворота виходить, — одного разу обурився я.

Частина правди в цих словах була. Джен неприховано цікавилась мною: на наших супервізіях все більше часу ми приділяли темам, далеким від психіатрії.

Але вона, як і раніше, залишалася для мене сонцем, що сяє над вічною мерзлотою. Щоправда, в наших відносинах помітно поменшало вимушеності. В кабінеті, залишаючись зі мною наодинці, Джен легко скидала з голови свій "релігійний" молодіжний капелюшок, який, до речі, їй дуже пасував.

Мені подобався такий її жест довіри і розкутості, однак далі капелюшка справа не йшла. Я так і залишався у ролі її таємного шанувальника-інтерна, яких в неї було вдосталь до мене і, напевне, буде після.

З її телефонних розмов і деяких коментарів я зрозумів, що з чоловіком вона давно розлучена, але якісь стосунки, пов'язані з дітьми та фінансами, вони зберігають. Її син нещодавно закінчив школу і вчиться в коледжі, старша донька заміжня і працює програмістом. Ще Джен входила в якусь єврейську благодійну організацію, що допомагала жертвам Голокосту. Ось, власне, і все, що я про неї знав. А, забувся, ще той Шварц, був би він здоровий.

— Що ж ви хочете про мене знати? — спитала вона.

— Наприклад, ви ніколи не розповідали мені про цю репродукцію. Чому вона у вашому кабінеті? — я вказав на репродукцію картини Дега "Прима-балерина".

— Ви хочете знати лише це? Таку дрібничку? — в голосі Джен прозвучали розчаровані нотки.

— Іноді якась дрібниця може розповісти про людину набагато більше, ніж вся її біографія.

— Хм-м... — вона відклала пилку для нігтів, задивившись довгим поглядом на репродукцію. — Не знаю, правду кажучи, що в цій історії цікавого. Проте, якщо ви так хочете... Скільки себе пам'ятаю, я обожнювала балет, обожнювала. Домоглася від батьків дозволу на мої зайняття в професійній балетній студії. Через це з батьками в мене були постійні скандали. Для них бо це була ганьба: дівчинка з ортодоксальної єврейської родини замість того, щоб вдягнути довгу спідницю, вивчати Тору і допомагати мамі по господарству, роздягається майже догола і всьому світові показує свої ноги і "тухес". Знаєте, що означає на ідиш "а нікейве"? Так-так, те саме — гультьяка, повія. Батьки завжди ставили мені за приклад мою старшу сестру Сару, яка була дуже правильною дівчинкою. Ця війна в родині тривала роками. Але в шістнадцять років я вже танцювала перші ролі, а в сімнадцять отримала перший приз на Нью-Йоркському фестивалі молодіжних балетних студій за виконання ролі Одетти в "Лебединому озері". Я вступила до інституту балетного танцю, але... — Джен, сумно посміхнувшись, замовкла.

— Вас змусили вийти заміж всупереч вашій волі, а чоловік виявився

бездушним чурбаком, який нічого не тямить в мистецтві? І на цьому ваша кар'єра танцівниці закінчилася, так? — припустив я.

— Ні, мій чоловік дійсно нічого не тямив у мистецтві, але на той час для

мене це не мало значення. Він був ортопедом, і якби не він, я би на все життя залишилася б інвалідом. Я потрапила в автомобільну аварію. Слава богу, залишилась живою, обійшлося кількома серйозними переломами. Після цього я ніколи не сідаю за руль... От, Вікторе, і вся історія. Нічого цікавого, я ж попереджала... — вона позирнула на мене допитливим оком.

Зараз переді мною сиділа дівчинка з ортодоксальної єврейської родини, яка колись мріяла про танок і славу і яка заради цієї мрії збунтувала проти всієї рідні і вікових

традицій.

— Навпаки, дуже навіть цікаво. І трохи сумно, — додав я.

Її очі блиснули вдячністю. Несподівано вона відштовхнулася ногами від підлоги і від'їхала в кріслі на коліщатках вбік таким чином, що тепер я міг бачити її всю.

— Найважча травма була отут, — закинувши ногу на ногу, вона нахилилася і торкнулася пальцями правої литки, по якій пробігав ремінець її туфлі на високій корковій платформі.

До речі, ці її туфлі мені страшенно не подобались — на мій погляд, коркові платформи позбавляють жіночу ногу стрункості, роблять її грубішою.

— Отут вся кістка була роздробленою, — вона гладила свою ногу від ремінця туфлі до коліна, ледь прикритого краєм сукні. — Наклали стільки швів, що в нас обох не вистачило би пальців порахувати їх... Містере Вікторе! Хел-лоу!

Я витріщився на її розкішні ноги з виразно окресленими литками і насилу утримувався від спокуси їх погладити.

— Сподіваюсь, я задовольнила вашу цікавість? — не чекаючи на результат моєї боротьби зі своїми бажаннями, Джен від'їхала назад до столу. — Віднині ви знаєте про мене все найголовніше.

***

Через кілька днів я йшов в кабінет своєї наставниці з папкою в руці. Ніс копії професійних журнальних статей, а поміж ними — вкладений аркуш білого паперу, на якому...

— Це я? Ва-а-у!.. — вона тримала в руках мій малюнок. — Це ж бо справжній художній ескіз! Дякую, милий Вікторе. В мене є папка, де я зберігаю листи подяки і листівки від своїх інтернів. Ця картинка буде там лежати прямо зверху.

— Я дуже втішений.

— Хм-м, невже я така? — Джен підійшла до вікна, тримаючи аркуша таким чином, щоб малюнок був краще освітлений.

На ньому було зображено молоденьку дівчину у балетній пачці, в "єврейському" капелюшку з козирком, яка сидить на матах. Схилившись, вона гладить свою ногу. Схожість юної танцівниці і лікарки Дженніфер Леві легко було помітити. Деякої карикатурності ескізу надавали громіздкі туфлі на корковій підшві замість пуантів.

— Так, міс докторко, це саме ви. В образі Одетти з "Лебединого озера".

— Чи означає це, Вікторе, що ви надумали зробити мене своєю натурницею? Я правильно розгадала ваші наміри?

— Ну-у, не зовсім так... Я просто хотів спробувати зробити кілька ескізів у манері Дега.

— Ні. Ні та й годі.

Так, міс докторко, так...

Я любив малювати і колись, в підлітковому віці, навіть ходив до художньої

студії. Однак мої здібності виявилися посередніми: я не вмів працювати ані з колоритом, ані з композицією. Єдине, що мені завжди гарно вдавалося, що було моїм коником, — це малюнок тіла, етюди простим чорним олівцем.

— Вікторе, це натяк на моє минуле? — запитувала Джен, розглядаючи новий ескіз, де дівчина у балетній пачці вибігає із синагоги.

В шухлядці її столу для моїх малюнків вже була заведена спеціальна папка.

— Не знаю, мадам, скоріше за все, це сплеск моєї підсвідомості. Не можу пояснити раціонально.

Іноді Джен вимагала припинити ці заняття живописом. Закидала мене складними завданнями, приміром, просила підготувати детальну письмову презентацію справи хворого або прочитати якусь довгу, нудну статтю в науковому журналі. Я мчав зі шпиталю в інститут, звідти — до бібліотеки і сидів там до закриття. Їв похапцем, що під руку попаде, засинав у метро. А коли їздив на машині, то боявся заснути за кермом. І звідки, справді, бралися в мене ті сили? Голод. Голод, лібідо і жага до грошей — ось три основних джерела невгамовної людської енергії.

— Мені здається, Вікторе, живопис вас цікавить набагато більше, ніж психотерапія. Може, вам варто серйозно подумати над тим, чи правильно ви обрали собі професію.

— О'кей, міс, подумаю, — бурмотів я, передаючи Джен новий етюд, на якому вона була зображена сидячи на кушетці, злегка прикрита білим легким халатиком.

Незважаючи на суворість її голосу, вона ці малюнки охоче приймала і, здається, чекала на нові з нетерпінням. Вдягалась на роботу ще з більшими смаком і вишуканістю, ніж раніше, до того ж її одяг вже однозначно виходив за межі професійного стилю. Постійно міняла манікюр і педикюр, щоразу густіше наносила туш та помаду. Безкінечні вбрання, туфлі-човники і на височенних шпильках, коралові намиста, золоті ланцюжки, що спадали між грудей у виріз сукні, блискітки на повіках, феєрверк капелюшків...

Словом, психотерапевт Джен Леві вся блищала і сяяла. Під час наших супервізій вона тепер часто вставала, ходила по кабінету, то поливала квіти у вазонах, то шукала на полицях якусь книжку, при цьому нахилиючись з неабиякою грацією. Позувала.

Єдине, чого я більше ніколи на ній не бачив, то це туфель на корковій платформі. Проте кілька разів вона вдягала високі чорні чоботи-ботфорти з широкими халявками біля колін.

Ох, і смикнув же мене чорт! У всьому винні ті її чоботи-ботфорти...

— Вікторе, я віддаю належне вашим талантам, — цього разу голос Джен пролунав дійсно суворо. — Але як безпосередній керівник вашої практики вимагаю негайно припинити заняття живописом. Це зайшло вже досить далеко! Аж за край. І якщо з вашого боку це ще якось можна пробачити, бо ви, вибачте, трохи телепень, то з мого боку — жодним чином. Ви закінчуєте інститут, сплачуєте за навчання величезні гроші, тисяч сто, мабуть, чи не так? Ну от, бачите. Як ваш супервайзер я маю зробити все від мене залежне, щоб від вашої практики ви отримали максимум професійних

знань. А ви замість цього легковажно захопились малюванням, і я мимоволі вам у цьому потураю.

Її очі гнівно блищали, на щоках з'явився рум'янець. Вона повернула мені черговий ескіз, де була зображена "ню" — лише в чоботях-ботфортах, стоячи спиною впівоберта, з розпростаними великими крилами. "Чорний Лебідь".

Цей етюд знищувати було шкода — вийшов він прегарно. Я повісив його в себе вдома на стіні. Потім ліг на диван, закинувши руки за голову.

Замислився про своє життя, про минуле, про батьків у Коннектикуті, з якими давно не спілкувався. Вони були українцями, іммігрантами у третьому поколінні, мали невеличкий ресторан і завжди сподівались, що я стану успішним бізнесменом. Вони досі не змирились із тим, що я розлучився з дружиною, котру вони по-батьківськи ніжно називали "наша Марічка"; засуджували вони і мій вибір стати психотерапевтом. Цікаво, що б вони сказали, дізнавшись про мої зазіхання до Джен? Якоїсь миті я наче побачив своїх батьків, які повернулися з церкви, наш дім, садок біля дому і баскетбольний щит біля гаражу.

А в цій маленькій, холодній квартирці зараз порожньо. Вітер на вулиці — зимовий вогкий вітер — намагається вдертись в кожную щілину віконних рам. І батареї ледь жевріють теплом. Порожньо. Розлучення з Марією. Неможливість кохання із Джен.

З вулиці сюди, в кімнату, долинали виття та скиглення собак.

Глава 5

Серед пацієнтів, з якими я працював як психотерапевт, був такий собі Френсіс Новак.

Френсіс був молодим чоловіком двадцяти двох років; його батько — поляк, мати — пуерторіканка. Батьки Френсіса розлучились, коли йому було дев'ять років. Місцезнаходження батька відтоді залишалось невідомим. Френсіс мав неповну (одинадцять класів) шкільну освіту і не мав жодної спеціальності. Він жив в одному притулку в Брукліні, а його мати з молодшою сестрою — в іншому притулку. Одружений Френсіс ніколи не був, дітей не мав.

Півроку тому його арештували за участь у квартирній крадіжці. Під час карного розслідування у слідчих виникли питання щодо психічної адекватності Френсіса. Хлопця відправили на спеціальну медкомісію, де намагалися зрозуміти причини його дивної поведінки: чому він ніде не працює, не вчиться, живе аби як. Медкомісія дійшла висновку, що у Френсіса є якесь порушення психіки, яке заважає йому соціально адаптуватись. Але яке саме — так встановити і не змогли.

Відбулися "депресією" і з цим діагнозом відправили до суду, де розглядають справи підсудних із психіатричними порушеннями.

За учать у квартирній крадіжці Френсісу дали один рік умовно. Але суддя погодився, що у хлопця "є проблема", тому державі слід взяти його під опіку. Френсісу запропонували допомогу по безробіттю, пообіцяли поставити в чергу на субсидовану квартиру. За це він мав відвідувати нашу психіатричну амбулаторну клініку. На такі

умови Френсіс погодився, хоча психічно хворим себе не вважав.

Рідною мовою для Френсіса була англійська, другою — іспанська. В його обличчі не було нічого слов'янського, хоча його батько і був поляком і син носив польське прізвище. На вигляд хлопець був чистокровним латиноамериканцем.

Худорлявість, близька до виснаження. Страшенно бліде обличчя, в яке, наче у гіпсову маску, встромлено чорні очі-гудзики. Коротко обстрижене темне волосся, чорна жорстка борідка на вузькому підборідді і чорні вусики ще більше підкреслювали блідість його обличчя. Погляд — цілковито збайдужілий. У всьому вигляді — якась безнадія, зацькованість.

Десь таким чином я почав би описувати зовнішність Френсіса. Весь одяг на ньому висів, старі широкі джинси він носив нижче поясу, шнурки кросівок завжди були розв'язаними. Ходив Френсіс досить дивно: засунувши руки в передні кишені джинсів, широченними кроками, розгойдуючись з боку на бік усім корпусом. Наче на шарнірах. Впродовж наших сеансів він ніколи не дивився мені в очі, а кудись у куток стелі.

Не знаю, як він проводив вільний час до нашого знайомства. Коли ми познайомилися, Френсіс серйозно готувався... вступити до молодіжної вуличної банди. Я про це дізнався, коли спитав в нього, чому він ходить у футболках із зображенням пістолетів, черепів, блискавок, тощо.

— То ти вже член банди?

— Майже, — пробурмотів він.

— Ти це серйозно?

Виявилося, що в банду він ще не вступив. Але збирається. А поки що вирішує, в яку.

— Швидше за все, вступлю в "Латин Кінгз". На сьогодні це найсильніша банда в Америці. І дуже крута.

"Латин Кінгз" (Latin Kings) - дійсно одна з найбільших молодіжних банд в США. Її "головний офіс" знаходиться у Чикаго, а в Нью-Йорку "філіал". Переважно до її складу входять латиноамериканці, хоча є і білі, і чорношкірі. Кількість членів нараховує не десятки, а сотні тисяч. Це ціла армія зі своєю ідеологією ненависті до "держави білих мільйонерів", зі своїм "Маніфестом" і багатошаблевою ієрархією. На нижньому щаблі стоять "вуличні лицарі", а на верхньому — ватажки, Королі. Сьогодні в їхніх руках влада на вулицях бідних кварталів багатьох американських міст, а також у в'язницях серед ув'язнених. А завтра вони можуть захопити політичну владу в країні.

— Дуже цікаво. Не розумію, однак, що саме в цій банді потрібно тобі? —

спитав я після того, як Френсіс виклав мені всі ці відомості про "Латин Кінгз".

— Що потрібно мені? Там у них порядок, справедливість, братерство. Може,

коли-небудь я там стану Королем, — він знову підвів відсторонений погляд у стелю і заходився розповідати про ритуали цієї банди, про історію її виникнення, про її Королів, словом, всю інформацію, яку він сумлінно назбирав з різних джерел, включаючи вулицю та Інтернет.

З того дня ми нарешті знайшли з ним улюблену тему для наших розмов. Я, звісно,

здогадувався, що в банді Френсіса приваблює не жорстокість і насилля. Його вабило оманливе відчуття братерства, дружби, любові, — всього того, чого йому так бракувало в його житті.

Я був впевнений, що до ніякої банди він ніколи не вступить, все це він вимислив собі, щоб заповнити порожнечу свого існування. Хлопець зображає себе крутим мачо. В своїй уяві він бачить себе серед "хороших, добрих" вбивць, нафантазував собі казна що. Міф про свою оманливу могутність допомагає йому вгамувати відчуття власної нікчемності.

Але іноді він так жваво розповідав про своє бандитське майбутнє і про минулі злочинні походеньки, так блищали його очі в ці хвилини, що я, зізнаюсь, починав сумніватись. Може, він і дійсно хоче стати бандитом? Адже брав він участь у квартирній крадіжці і хтозна, яку роль в цьому злочині грав?

— Ти хочеш стати злочинцем? О'кей. Але нумо спробуємо поглянути на цю ситуацію під іншим кутом, — пропонував я. — Може, все ж таки, має сенс зайнятись чимось іншим. Може, краще піти в коледж? Ти ж не дурень. Вивчишся на програміста, потім влаштуєшся на роботу, купиш класну тачку, поїдеш з подружкою відпочивати до Маямі.

Проте Френсіс не розділяв мого ентузіазму щодо "зайнятись чимось іншим". Їхати на відпочинок у Флориду на власному авто і навіть із подружкою він не хотів.

— Мені начхати, лікарю, на все, про що ви зараз кажете. Я хочу вступити до "Латин Кінгз" і крапка. Шкода, що мені дали лише рік умовно, а не посадили за ґрати. У в'язниці я би швидше зробив кар'єру.

Тож, Френсіс вступав до банди, а я услід за ним занурювався в його маячню і обговорював його подальші кримінальні плани. Наші розмови на цю тему тривали кілька місяців, але далі розмов справа, на щастя, не просувалась. Я не мав жодного уявлення, яким чином вступають в банду: чи існує спеціальний обряд посвяти? Чи треба когось пограбувати, вбити, щоб довести свою вірність ордену?

Глава 6

Якось одного разу в мене була зустріч у районі, де знаходився притулок Френсіса. І я вирішив зайти до нього у гості.

Френсіс дуже здивувався моєму візиту. Запросив до кімнати, а сам сів на ліжку з розкиданою постіллю. Запропонував мені стільця, але я став біля вікна, спершись на підвіконня.

— Не хвилюйся, нічого не трапилось. Просто був недалеко звідси от і подумав, чому б не заскочити до тебе.

Він підозріло зиркнув на мене. Потім знизав плечима, мовляв, ваше право. Дістав з пачки цигарку, закурив.

— У тебе, часом, і для мене цигарки не знайдеться? — запитав я.

— Ви палите? - він простягнув мені пачку.

— Бавлюсь іноді.

Я і напrawdę палив дуже зрідка. І зараз, після другої зтяжки, надто сильно вдихнув дим в легені і закашлявся. Посмішка промайнула на обличчі Френсіса.

— Це правда, що пачка цигарок коштує зараз десять доларів? — спитав я.

— Так, але в нас тут, у притулку, продають крадені цигарки гуртом, за десять баксів можна купити три пачки.

Я завів нейтральну розмову про погоду. Френсіс почувався тут набагато вільніше, ніж у моєму кабінеті. Воно і зрозуміло: шпиталь — це заклад, де він має відбувати повинність, лікуватись невідомо від чого. А тут, хоча й в притулку, все ж таки він був вдома.

Та й дійсно, така знаменна подія в його житті — сам "ку-ку лікар" завітав до нього в гості. Містер Віктор власною персоною! Адже, до речі, до нього в гості сюди ніколи не приходили ані мати, ані батько, ані друзі, ані подруги (котрих, власне, в нього і не було). Приходили лише чергові по притулку з перевітками, робітники зі знищення домашніх комах і соціальний робітник від суду з нагляду за його лікуванням.

В кімнаті відчувався важкий запах хлорки, невипраного одягу і цигарок. На столі стояв старенький комп'ютер. Всі стіни були прикрашені плакатами із зображеннями бандитів у шрамах з пістолетами та кинджалами.

І зовсім недоречно в цій галереї насильства у дальньому кутку на стіні висіла репродукція із зображенням якогось католицького святого.

— Еге ж, бро, страшно в тебе тут...

Раптом з-під ганчірки для підлоги вибіг великий тарган і помчав до батареї.

Я спробував розчавити його ногою, але він вислизнув з-під моїх туфель. Я кинувся йому навздогін, намагаючись його прибити, аж поки він не зник у щілині під відклеєним від підлоги плінтусом.

Моє полювання на таргана здорово розважило Френсіса, він навіть розсміявся. От забавка: "ку-ку лікар" ганяється у притулку за тарганами!

— Втік, падлюка, — поскаржився я.

— Таргани — то ще не біда, нехай собі бігають, від них шкоди нема. Аби не

блошиці. Пам'ятаю, жив я колись в одному притулку з мамою та сестрою. Так от там було справжнє жахіття: ми щоранку просиналися у кривавих пухирях від укусів блошиць, жодні мазі не допомагали. Ми знімали з себе весь одяг і спали голі на гумових килимках. Як мамка не галасувала, не вимагала, щоби потруїли, — все марно. А в іншому притулку жили миші, ми по всій кімнаті розсипали отруту і потім знаходили дохлих мишей усюди, навіть у духовці.

— За це ти так не любиш свою матір?

— Матір? Через неї я тинявся по притулках і чужих домівках. Через батька і

через неї... — насупившись, він стиснув у кулаку кутик ковдри. Ніхто не знає, що зі мною робили в тих прийомних родин. В одній домініканській родині було дві сестри, старші за мене на три роки, мені тоді було тринадцять. Ці суки з довгими руками і жирними дупами прив'язували мене до ліжка, знімали з мене штани і знущалися над моїм "здорованем", — він схилив голову, вказуючи вниз, поміж своїх розставлених ніг.

— Тягнули його, лили на нього якусь смердючу рідину. А коли приходив їхній батько, вони жалілися йому, що начебто я їх мацаю, і мене наказували. Я нікому не розповідав правду, боявся, що мене віддадуть до ще гіршої родини, — він шморгнув носом, готовий ось-ось розрюмсатись. — Одного разу я заліз на дах будинку, хотів стрибнути, щоб розбитися на смерть...

Зараз цей грізний Френсіс, цей вже майже король однієї із самих кривавих молодіжних банд Америки, був схожий не безпомічного хлопчика, у якого чомусь виросли вуса та борода.

Раптом за стіною залунали звуки музики — хтось грав на піаніно.

— Рональд. Він нещодавно тут оселився і припер із собою електронне піаніно.

Дослухаючись до мелодії, Френсіс закрив праве око, а ліве вирячив так широко, що брова над ним помітно вигнулася:

— От довбень, хто ж так грає Моцарта?

— Ти вмієш грати на піаніно?

— Так. У школі, де я вчився до дванадцяти років, у нас був клас музики. Я проводив там за піаніно весь свій вільний час. Я навіть грав у шкільному оркестрі. Шкода, що в нас було тільки піаніно в класі, бо я завжди мріяв зіграти на справжньому концертному роялі. Вчитель казав, що я геній і стану зіркою. Це найкраще, що було в моєму житті. Але потім матір посадили за проституцію, мене з тої школи забрали і віддали до притулку...

А за стіною хтось грав на піаніно.

— Постривай, — я дістав з кишені мобільник та подзвонив. — Джеймсе, ти не проти, якщо я зараз під'їду до тебе з одним хлопчиною?

Сховавши мобільник, я застібнув блискавку своєї куртки:

— Нумо, друже, поїхали до справжнього короля.

***

З чорношкірим Джеймсом я був знайомий майже два роки — у клініці Гарлема лікував його дружину Маргарет від депресії, в якій вона перебувала після самогубства її сина. Джеймс був старший за свою сорокап'ятирічну дружину на шістнадцять років, але виглядав ще молодцюватого: стрункий, підтягнутий, словом, у відмінній формі. Мені imponувала його манера вдягатись таким собі стилягою тридцятих років минулого століття — він віддавав перевагу фасонним піджакам з накладними кишенями, вільним сорочкам зі стоячим комірцем і блискучим туфлям із вузькими носами.

Та воно й зрозуміло — Джеймс працював у сфері шоу-бізнесу, до того ж, не просто працював, а майже тридцять років був власником студії звукозапису Magic Music Corp. Колись записував музику на вінілові платівки, а зараз — на компакт-диски та в електронному вигляді.

Джеймс любив різну музику, аби це було, як він казав, "гуд продакт" (гарний продукт). Записував джаз, спірічуелс, рок, фолк. Скрізь на стінах його студії висіли

вінілові платівки, які колись були записані ним і отримали нагороди.

Ййцеголовий, з дрібними чорними пружинками волосся, високий, з розхристаними фалдами розстібнутого піджаку, Джеймс ходив, пританцьовуючи, широкими коридорами і залами студії, наче шоумен. Тут же він вів і школу звукозапису, навчав бажаючих працювати на цій диявольськи складній апаратурі вартістю, за його словами, два мільйони доларів. Але справжньою гордістю Джеймса і його студії було королівське фортепіано — великий чорний рояль, і не просто рояль, а король роялів — фірми Steinway & Sons.

Як я вже казав, із Джеймсом я познайомився завдяки його дружині, яка після самогубства сина була у такому шоці, що безупинно їла, геть втратила сон і навіть почала галюцинувати. Джеймс сам привозив Маргарет до клініки на сеанси, терпляче чекав її в залі, виявляючи неабияку турботливість.

Маргарет була в нього третьою дружиною, не рахуючи численних минулих коханок; спільних з нею дітей в них не було. Маргарет не була красунею, а після трагедії із сином геть втратила жіночу привабливість і зовсім припинила стежити за собою. Але Джеймс, попри все це, був їй шалено відданий.

Через рік після трагедії Маргарет почала поступово приходити до тями, навіть іноді посміхалася. Вона була однією з перших і найуспішніших моїх пацієнтів. Моя інтернатура на той час вже закінчилась, але зв'язок ми зберегли. Іноді дзвонили одне одному. Зрідка я заходив до Джеймса на студію. На знак подяки за мою допомогу, не дивлячись на повну відсутність в мене музичного слуху і голосу, Джеймс наполегливо пропонував мені записати в нього сольний концерт, навіть був ладен безкоштовно забезпечити мене хором та інструментальним акомпанементом.

... Отже, ми із Френсісом — у студії Джеймса. Спитали у секретарки, де маестро, і пішли до зали.

Джеймс знаходився у кімнаті звукозапису, за величезним пультом. Ще два хлопчини років двадцяти, у навушниках, сиділи за тим же пультом, натискаючи якісь кнопки і рухаючи важільці.

— Стоп! Стоп! Ван секонд! — командував Джеймс. Побачивши мене, вітально кивнув і жестом попросив зачекати.

Ця кімната була відокремлена від зали товстим склом. А в залі грав джаз-банд. Я запропонував Френсісу присісти на стілець. Жодним чином не очікуючи опинитись у справжній студії звукозапису, та ще й у супроводі самого "ку-ку лікаря", ошелешений Френсіс слухняно сів.

Коли запис було скінчено, ми із Джеймсом пішли до нього в офіс. Я поцікавився, як справи у Маргарет і взагалі що в них новенького. Потім спитав, чи не може він взяти Френсіса до себе в учні:

— Гарний хлопець. Любить музику, колись грав на піаніно. Зараз ніде не працює і не знає, куди себе подіти. Не знаю, щоправда, як ви з ним вирішите питання з оплатою.

Не з'ясовуючи подробиць, Джеймс погодився. Він виріс на вулицях Гарлему, все

зрозумів без зайвих слів.

— Вікторе, друже, хай тебе це не хвилює. Ми з твоїм Френсісом самі про все домовимось, аби він хотів вчитися.

Ми ударили по руках, і повернулись до зали, де залишили Френсіса. По дорозі сміялися — Джеймс любляв сипати жартами. На порозі зали я схопив Джеймса за борт піджаку.

... Френсіс сидів за роялем, що тьмяно виблискував своїм чорним крилом у напівтемряві зали. Натискав на клавіші. Навколо нього стояли пюпітри і мікрофони на високих підставках.

— Та-та-та-та...

Звідси нам було його добре видно. Яскраве світло зі стелі лилося на його бліде, подібне на гіпсову маску, обличчя. Френсіс повільно опускав руки на клавіатуру, починав грати якусь мелодію, невпевнено, наче наосліп, намагаючись пригадати, як воно — коли пальці вільно літають по клавішах. Але щоразу збивався, нервово відривав руки від роялю, плечі його під чорною футболкою високо здіймалися. Він хмурився, закривав очі, знову вдаряв по клавішах обома руками. Він розумів, що геть не ті, не ті звуки видає інструмент. Френсіс хвилювався, розпачливо і здивовано дивився на клавіатуру, стискав кулаки піднятих рук, кусав губи. Обличчя його кривилося, наче він от-от заплаче. Повільно розтискав кулаки, із тремтінням знову торкався пальцями клавіш.

— Та-та-та-та-та... Та-та-та-та-та-та...

Ось він низько схилився, потім різко виструнчився, замружив очі, знову повільно опустил руки на клавіші, заммер, наче перед стрибком з висоти, і раптом зливою гармонії на нас полилася прекрасна мелодія — безсмертна і божественна "Місячна соната" Бетховена.

— Ва-а-у, — захоплено протягнув Джеймс.

А Френсіс грав із закритими очима, пальці його впевнено і легко літали по клавішах, і слюзи текли по його щоках...

Глава 7

— Правду кажучи, мені важко працювати з Френсісом. Іноді він наче і нормальний, а іноді стає замкненим, втрачає контакт з оточуючим світом і навіть починає вірити у свої фантазії.

Ми сиділи в кабінеті Джен. Вона була у білому лікарському халаті, ще не встигла його зняти, щойно повернувшись з "ку-ку хауза", куди потрапив її пацієнт.

— По-перше, Вікторе, повторюю вкотре, ви маєте згадати головне: якщо людина потрапила до психіатричної лікарні, це означає, що в неї однозначно щось не в порядку з головою, якою би нормальною вона не здавалася. По-друге, те, що ви називаєте дивацтвом, у "Пораднику з психіатричної діагностики" має свою назву. Шизоїдність. Запам'ятали? Ши-зо-їд-ність, — вона повторила по складах. — Це відхилення не таке руйнівне і не так яскраво виражене, як, скажімо, шизофренія, і лише досвідчений лікар

може його діагностувати. Але загалом ви все правильно описали: така людина поводиться неадекватно, вона не може вкоренитись в реальності, не може зрозуміти і саму себе, тому повністю поринає у світ своїх фантазій. До речі, шизоїдність сьогодні дуже поширена серед американської молоді. Я нещодавно читала статтю, де впевнено доводиться, що за останні чверть століття взагалі всі психіатричні хвороби в Америці значно "помолодшали": серед молоді все частіше зустрічаються і шизофренія, і маніакальна депресивність. Про наркоманію і суїцидальність навіть мова не йде, зрозуміло без зайвих слів.

Джен встала і, знявши халат, пішла до вішака, щоб повісити його на гачок. Тук-тук-тук — дзвінкий цокіт підборів по підлозі за моєю спиною. Повернулася, поправила спідницю, потім волосся. Останнім часом вона почувалася дуже вільно у моїй присутності.

— Коли мої діти вчилися у школі, до нас додому приходили їхні друзі з проханням, щоб я дозволила їм деякий час пожити в нас. Тому що батьки, дізнавшись про те, що їхні діти не такі, як всі — скажімо, гомосексуалісти, або курять травку, або потворять себе татуюванням і пірсингом, — влаштовували їм справжнє цькування. Ви собі уявити не можете, скільки серед цих підлітків було шизоїдів, подібних до цього Френсіса! Азохен вей**, — закінчила вона на ідиш.

Глава 8

А наступного ранку в суботу я зупинив машину в районі Вільямсбург, де живуть переважно євреї.

До салону машини крізь прочинене віконце вітер доносив зойки ворон, що кружляли над високими платанами і над дахом синагоги неподалік. Двері синагоги іноді відчинялися, звідти виходили чоловіки та жінки різного віку, деякі з дітьми. Джен була ще там, всередині. Була одна. Одна-однісінька. Півгодини тому я бачив, як вона увійшла туди, привітавшись із якоюсь молодого парую.

Про що молиться вона там, в храмі, де звучать томливо-тягучі плачі рабинів? Чи ходить вона до синагоги, віддаючи данину традиції? Чи задля того, щоб сусідки не тикали на неї пальцем, звинувачуючи у безбожності? Чи щоб зустрічатись там із викладачами єврейської школи, де вчилися її діти? Чи аби не втрачати корисні зв'язки? Бути у натовпі?

Що я знав про її особисте життя, про її родину? Одного разу вона розповідала мені про свою бабусю, яка дивом вижила у концтаборі в Дахау, працюючи санітаркою в тифозному баракі. У похилому віці бабуся захворіла на хворобу Альцгеймера, і родичи віддали її до будинку престарілих. Джен через це довго мучилась почуттям провини, хоча тоді була ще підлітком. Описуючи мені останні дні життя і смерть бабусі, вона, і через тридцять років, дещо рознервувалася.

Батько Джен, поки не вийшов на пенсію, обіймав якусь адміністративну посаду в ешиві (єврейській школі), мати була домогосподаркою. Ще в неї була старша сестра Сара. За напруженим голосом, яким Джен розмовляла із Сарою по телефону, можна

було здогадатись, що стосунки між сестрами не дуже душевні.

Мені було відомо про її спробу стати балериною, конфлікт через це з родиною. Через травму незіграна партія Одетти-Лебеда. Напевно, вона відчувала комплекс неповноцінності — почуття гидкого каченяти, який так і не став прекрасним лебедем.

Незрозуміло, чому Джен зупинилася на такій низькій службовій сходинці, чому не пішла далі по кар'єрних щаблях. Адже могла би стати і заступником директора клініки. Знань та медичного досвіду в неї для цього більше, ніж достатньо. Чи її приваблює спокійне життя? Прогулянки бутіками, скупляння модного шмаття, спасалони, — всю цю мішуру вибрала замість кар'єри?

Або ж займалася родиною, дітьми, не вистачало часу на щось більше? І так ото воно й пішло-поїхало. А коли стала коханкою Шварца, взагалі зникла потреба напружуватись.

А дітлахи виросли. Старша дочка вже випурхнула з дому; син — через кілька років — теж випурхне. Залишиться Джен сама, у порожньому гнізді. Тільки чоботи-ботфорти. І стариган Шварц.

Пам'ятаю, в університеті одна викладачка, під час обговорення теми "Кризи віку у чоловіків та жінок" і так званого "синдрому порожнього гнізда", ділилася своїми відчуттями, коли її діти виросли і залишили рідний дім. "Зникли запахи! В квартирі зникли запахи моїх дітей! — казала вона. — Я ходила по квартирі і весь час принюхувалася. Але дім став порожнім і чужим — в ньому не було запахів дітей!"

Я уявив собі Джен в ролі "нюхальниці". Діти розлітаються, і, мабуть, пройдуть роки, доки вони відчують гостру тугу за покинутою домівкою і матір'ю в ній...

Плач, Джен! Плач! Все твоє особисте життя — і з колишнім чоловіком, і зі Шварцем — це угоди, бізнес-контакти! Але нехай тільки Бог засудить тебе за твій зв'язок зі старіючим чоловіком, у якого є родина. Нехай лише грізний спів рабина, звернений до Всевишнього, пробуджує у твоїй душі жаль.

Але хіба я, таємно переслідуючи тебе, маю право засуджувати твоє життя? Адже я також був одружений. І, до речі, зраджував дружині. А от дивлюся, дивлюся із тугою, як ти зараз виходиш із дверей синагоги, де замовкли молитовні співи, де Богові віддали Боже.

Ти — в чорному велюровому пальті і у півчобітках. Поправляєш капелюшок, перемовляючись з якоюсь жінкою. Мабуть, смієшся. Але твій сміх до мене не долітає. Я чую лише воронячий гвалт і гуркіт автомобілів, що їдуть повз мене.

Ти хитаєш головою — може бути, тебе зараз запрошують у гості на якесь єврейське свято. Питимете там кошерне вино і їстимете кошерні булки. Будете обговорювати там свої справи: чиєсь обрізання, чи чийось хупу (єврейську весільну церемонію) в дорогому ресторані, або неподобства, які відбуваються у благодійній організації, що допомагає жертвам Голокосту.

Між нами — прірва, яку не здолати жодному "Боїнгу".

Прощавай, Джен! Прощавай, моя прекрасна леді в капелюшку!..

Вона відходить вбік, зупиняється біля самого бордюру, дістає мобільник. Мабуть, як

і минулої суботи, викликає таксі. Чекає, переступаючи з ноги на ногу. Злегка пересмикує плечима. Холоднувато. Листопадовий вітер. Тягне вогкістю від чорної землі і мокрого асфальту.

Туп-туп. Туп-туп. Підбори чобітків. І ... раптом падає з неї чорне пальто, підхоплює його сильним вітром і уносить кудись — за будівлю синагоги, за дорогу, за кущі. І чобітки летять услід. І спідниця довга, і блузка, — все, все летить, пошматоване вітром!

І... пам-пам-па — плине білосніжна Джен у балетній пачці. Пам-пам-па... Руки її тріпотять, наче струшуючи з пір'я краплі води, груди здіймаються, шия граційно вигнута.

Тихо, похмуро на нічному озері. Тужить Лебідь. Плаче його зачарована душа. Місяць ллє з неба світло, що тоне в озерній глибині.

І чаклун Шварц бігає навколо Лебеда, хихоче злосливо. Кар-кар!..

Де ж той принц, юний закоханий принц, котрий вразить своєю стрілою чорного Ворона?..

— Ж-ж-ж, — під'їхало і зупинилось таксі.

Джен відчиняє задні дверцята машини. Перед тим, як сісти в неї, раптом оглядається. Кидає тривожний погляд у мій бік...

Глава 9

Цілими днями Френсіс пропадав у студії Джеймса: навчався звукозапису, прибирав там, пилюсосив, відносив пошту. А у вільний час, коли зала була порожньою (бо запис міг тривати іноді і до півночі, і до другої ночі), грав на роялі. Словом, хлопчина опинився у слушний час у потрібному місці.

Деколи він ділився зі мною своїми планами на найближче майбутнє: створити панк-групу Crazy Brothers ("Божевільні брати"), записати перший альбом і зняти відеокліп.

Так, бувало, що він замикався в собі, наче равлик у мушлі. Проте у періоди підйому справляв надзвичайне враження: говорив вільно, іноді навіть зухвало, жестикулював розкуто, міміка була жвава, у рухах з'являлась особлива пластика.

Дивлячись на нього, я сердився на Джен за те, що вона так легко записала його в шизоїди і на цьому заспокоїлась. От же ж ці психотерапевти: поставлять на лоба клеймо "шизоїд" чи "хронічно суїцидальний" — і справу зроблено.

А Френсіс — артист, справжній артист! Артист — без сцени, без знімального майданчику, без концертів — задихається, наче риба, яку викинули на пісок. Артисту не можна довго залишатися поза мистецтвом, не займатись тим, для чого він призначений і задля чого створений Богом. Так, всі справжні артисти, музиканти, художники — неадекватні. Але ж на те він і талант, щоби бути особливим, унікальним.

А вона: "Шизоїд, шизоїд"! Хлопець просто все життя не знав і не розумів, для чого народжений, може, таємно мріяв про кар'єру поп-зірки, але ні з ким не ділився своїми мріями. Замість сцени, роялю, направлених на нього софітів бачив лише п'яну хвойду матір, щурів у гуртожитках, зазнавав принижень у прийомних родинах.

Психотерапевти! Коли у вашому кабінеті з'явиться новий пацієнт і ви дізнаєтесь,

що він артист, художник або музикант, прохаю вас: закрийте свої товсті книжки з психіатрії! Відійдіть від цієї людини якомога далі, навіть якщо ваш офіс маленький за розмірами! Дайте артисту якомога більше простору, свободи, дайте йому відчути себе на сцені, за роялем, у мольберта! Станьте для нього вдячним глядачем, прихильником — і ви врятуєте його швидше, ніж будь-які ліки, уколи і ваші марудні психотерапевтичні сеанси!

***

— Послухай, бро. Хочу спитати тебе: чому останнім часом ти часто носиш нагрудний хрест? Не пригадую, щоб раніше ти носив хрести. Чи це така нова мода? Твій новий артистичний імідж? — одного разу спитав я у Френсіса.

Але він наче не чув мене. Похмуро він дивився перед собою, поскубуючи бороду, яка тепер стала більш довгою і густою.

— Хел-лоу, бро, ти тут? Чи знову полетів кудись на зворотну сторону Місяця?

Він нарешті вийшов зі стану глибокої задумливості — подивився на мене. Але ненадовго — незабаром знову впер погляд у дальній куток стелі.

— Чесно кажучи, Френсісе, я нічого не розумію. У твоєму житті все

складається добре, навіть чудово. Дах над головою є, судимість скоро знімуть. Джеймс навіть платить тобі невеличку зарплатню. Ти граєш на омріяному роялі, пишеш музику. Ну так, в тебе поки немає своєї групи, але не все відразу. Чому ти виглядаєш таким нещасним, чому постійно мовчиш? Джеймс також каже, що ти змінився: постійно огризаєшся, не робиш те, про що він просить. Та ще й траву став курити, — я голосно потягнув носом, наче даючи зрозуміти, що від одягу Френсіса дуже тхне марихуаною. — Що з тобою відбувається?

— Я вже не хочу бути музикантом, не хочу бути поп-зіркою, — тихо промовив Френсіс. Потім, озирнувшись на всі боки і впевнившись, що окрім нас в кабінеті нікого немає, зашепотів. — Знаєте, що зі мною нещодавно трапилось? Місяць тому я... бачив свого святого — святого Франциска, на честь якого мене назвали. Коли я був маленьким, бабуса Ванда мені багато розповідала про святого Франциска. І я його нещодавно побачив. Це сталося вночі. До моєї кімнати влетіла вогняна колісниця, запряжена трьома білими кіньми, і у палаючій кулі я розгледів свого святого. Він був у рясі, підперезаний мотузкою, і босоніж. Він благословив себе хрестом — ось так, — Френсіс перехрестився. — Святий сказав, що чекає на мене, що я маю слідувати за ним.

З подиву я відкрив рота. Мимоволі пригадав репродукцію якогось католицького святого, що висіла в його кімнаті серед бандитських плакатів.

— Не знаю, докторе, чому, але з тих пір я відчуваю себе винним у всьому.

Я — найстрашніший на землі грішник. Мені дуже погано... Ну чому мене не запроторили тоді до в'язниці? Чому мені дали лише рік умовно? — він міцно стиснув кістляві кулаки.

— Чекай-но, Френсісе, чекай. Ти ніякий не злочинець. Це ми всі злочинці,

якщо дозволили такому трапитись із тобою. А ти ні в чому не винен. Так, ти брав

участь у пограбуванні квартири, але ж ти сам мені колись казав, що стояв на шухері і навіть достеменно не знав, що ту квартиру збиралися грабувати.

Киваючи головою мені у відповідь, але явно не слухаючи мене, він навіщось почав заковувати рукав своєї чорної футболки. Потім щось вийняв з кишені своїх широких джинсів. Я не встиг роздивитись, що то було. Через мить щось клацнуло і в його руці блиснуло лезо ножа.

— Я винен і заслуговую на це! — витягнувши вперед оголену ліву руку, він раптом почав краяти її ножом. — Отримуй, mother-fucker!

Кров приснула на його чорну футболку, потекла на джинси.

В мене запаморочилося в голові.

Таємну кнопку тривожної сигналізації, що була вмонтована у стіл, я тиснув щосили, подумки лаючи себе, що досі жодного разу не спромігся перевірити, чи працює вона. "Де ж поліція? Чому так довго?!"

— F-fuck, f-fuck! — волав Френсіс, сіпаючи головою. Він вже не різав собі руку, а дивився, як стікає кров. На його обличчі грала якась буйна, радісна посмішка.

У крові були його ніж, хрест, навіть борода.

"Що ж робити, де ж та бісова поліція?!"

... Грюкнули навстіж розчинені двері кабінету. Увірвалися двоє поліцейських зі шпитальної охорони.

— Не рухатись! Всім залишатись на своїх місцях!

Миттєво Френсіса звалили на підлогу, на нього зверху всівся один з копів, завів йому руки за спину і вдягнув кайданки. Інший коп, схопивши хлопця за волосся, міцно притиснув його обличчям до підлоги. Чорна футболка Френсіса швидко покрилася плямами крові. Руки копа, кайданки теж були у кривавих плямах.

— Докторе, ви в порядку? — спитав мене третій поліцейський. Він підняв ніж з підлоги і, витягнувши з кишені невеличкий целофановий пакет, розкрив його і поклав туди ніж.

— Так. Все о'кей, — відповів я, уважно розглядаючи ідеально круглу червону прим'ятину від кнопки на своєму вказівному пальці.

Копи підхопили Френсіса під пахви і поставили на ноги.

— Можна вести його?

— Так, можна вести.

— Куди його? В "Психіатричну швидку"?

— Так.

— Ідемо, хлопче.

Френсіс смикнувся кілька разів, йому було явно незручно в такому положенні — руки за спиною, ще й у кайданках.

— Нумо, тихо, хлопче! Іди-но спокійно, — наказав один з поліцейських і з тиском схилив голову Френсіса вперед.

— А-а...

***

Його відвели до "Психіатричної швидкої". Там зробили укол. А потім відправили до "гнізда зозулі" шпиталю в Мангеттені, де є спеціальне відділення для пацієнтів, які мають відкриті кримінальні справи — Френсіс все ще знаходився під наглядом прокуратури, відбуваючи рік умовно.

***

— В якому він шпиталі? — спитала Джен, розглядаючи своє прекрасне обличчя у люстерко косметички.

Її повіки блищали і грали сріблястими блискітками, на довгих віях лежав густий шар туші. Вона була у довгій бузковій сукні в талію. Судячи зі всього, збиралась на якесь паті.

— Що ж, в цілому картина мені зрозуміла: хлопчина не витримав стресу, змін,

— продовжувала вона, коли ми в її кабінеті готувались до наради персоналу клініки, де я мав представляти справу Френсіса.

А я, склавши долоні між своїх розсунутих колін, сидів на її "психотерапевтичній" кушетці для пацієнтів.

— Забагато хороших подій звалилося на твого Френсіса в короткий термін. До хорошого теж треба звикнути. А він виявився не готовим до цього. Це по-перше. По-друге, Френсіс почав курити марихуану, а трава, як відомо, у деяких людей викликає галюцинації. Ну і наостанок: його психіатрична хвороба теж не стоїть на місці, а розвивається. Ось тобі і відповідь на питання, чому в нього стався нервовий зрив і чому він різав собі руки. А ти, Вікторе, зробив усе правильно, не розгубився, відразу ж викликав поліцію. І не дорікай собі ні в чому, ми, психотерапевти, всього передбачити не в змозі, — вона закрила косметичку.

— Так-так, все правильно: стрес, трава, галюцинації, хвороба. Але, може ... Може, він дійсно вірить у Бога? Може, лише зараз, ставши вільним, опинившись серед нормальних людей, котрі про нього хоча б трошечки піклуються, він нарешті відчув в собі Бога? Відчув якесь каяття, відчув себе винуватим? Захотів покаятись за свої нехай і дрібні грішки, які в його очах зараз набули великого значення? — я

дивився перед собою, де на підлозі наче з'являлися і розпливались якісь темні плями.

Джен похитала головою:

— Вікторе, тобі буде важко працювати із психічно хворими. Ти копаєш дуже глибоко. А це небезпечно — и не лише для психічно хворих, але й для психічно здорових.

Вона піднялася, даючи зрозуміти, що супервізія закінчилася. Позирнула на свій золотий годинничок на руці:

— Все, сподіваюсь, ми з тобою достатньо детально обговорили цю історію.

Однаке я залишався нерухомим.

Мене душили ревності: от зараз вона піде — у своїй чарівній сукні, у туфлях на високих підборах, вся в блискітках — до нього, до цього проклятого шкарбана Шварца. І я не знав, що зробити, щоб цього не сталося.

З подивом Джен дивилася на мене, намагаючись зрозуміти причину мого "пасивного спротиву". Здогадалась. Рішуче підійшла до дверей і замкнула замок. Повернулася і присіла переді мною навпочіпки:

— Милий Вікторе, я довго не хотіла розпочинати цю розмову, але, мабуть, доведеться. Я знаю, що ти до мене не байдужий. Але не треба. Не треба сидіти в машині біля синагоги по суботах, чатуючи на мене. Не треба слідкувати за мною, коли я іду з роботи. І малювати мене також не треба. Домовились?

Я наморщив лоба. Зараз, з цього місця і під цим кутом мені добре було видно пливкі лінії її стегон в обтислій сукні. Чарівливі лінії! Не знаю, підкоряючись якій силі, я раптом взяв руки Джен і потягнув її до себе!

На мить вона піддалася, може бути, від несподіванки. Я навіть встиг відчувати, як пасмо її оксамитного волосся майнуло по моїй щіці.

Але тривало це лише мить. Вихопившись з моїх рук, Джен відійшла до дверей. Кинула на мене спопеляючу блискавку погляду.

— Ти при тямі? — спитала тихо. — Завтра ж я попрошу, щоби замість мене тобі дали іншого супервайзера.

Глава 10

Але вона нікого ні про що не попросила, а залишилась моїм супервайзером і надалі. Як і раніше, ми обговорювали з нею пацієнтів, сперечалися, розмовляли про мистецтво та політику. Словом, зовні мало що змінилося. Але між нами виникла якась таємниця, яку ми, як два заколотники, тепер приховували від усіх.

***

Якось Джен спитала, чи не можу я підвезти її під час ланчу до ательє, де їй терміново треба забрати якийсь одяг. Машину, так би мовити, було подано, і незабаром ми мчали бруклінськими вулицями в район Бей Рідж.

— Вікторе, я давно хотіла тебе запитати от про що. Ти ж українець, чи не так? — звернулася вона до мене дорогою.

— Саме так.

— Особисто я з українцями справи ніколи не мала і близько не була знайома. Але от моя бабуса і моя мати говорили мені не раз, що під час війни українці допомагали нацистам знищувати євреїв. Я про це чула і від інших старих євреїв з нашої громади.

— Так, дійсно, серед українців були ті, хто допомагав нацистам знищувати євреїв, — відповів я після недовгої мовчанки. — Але важливо пам'ятати і про те, що серед українців було чимало праведників, — тих, хто рятував євреїв, ризикуючи своїм життям і життям своїх родин. Мабуть, не всі знають, що у книзі праведників Яд ва-Шем понад дві з половиною тисячі праведників — це українці. В нашому народі чимало справжніх

лицарів.

— Хм-м, цікаво, — здивовано і трохи розгублено промовила Джен.

Гадаю, вона на цю тему не мала достатньої інформації, окрім розповідей родичів, тому не могла нічого додати.

— Взагалі, історія взаємовідносин українців і євреїв досить складна, має і темні, сумні сторінки, — продовжував я. — Проте, я глибоко впевнений, що в долях двох наших народів набагато більше спільного, чим того, що нас роз'єднує, і з часом це проявиться ще більше. Але давай продовжимо цю розмову іншого разу, бо ми вже приїхали, — я натиснув на гальма.

Невдовзі Джен зникла в дверях ательє. А я, відсунувши подалі від керма крісло водія і відкинувши спинку, вмовстився зручніше і налаштувався на її довгу відсутність. Дістав мобільник, щоб почитати "Фейсбук".

На мій подив, хвилин через десять Джен вийшла із пакунками у руках.

— Я ж обіцяла, що швидко впораюсь, — сказала вона, складаючи пакунки на задньому сидінні. — Їдемо назад.

Але повертатися прямо в шпиталь було би з мого боку неприпустимою помилкою, якщо не дурістю. Тим більше, в такий теплий і сонячний лютневий день. Нічого не сказавши, я скерував машину до набережної, яка знаходилась від того ательє зовсім поруч.

Полюбив я цей закуток: широкий пірс, що заходив у Гудзон метрів на сто від берегу, місце для променаду та риболовлі. З пірсу відкривається живописний краєвид, відображений на багатьох рекламних листівках і буклетах Нью-Йорку. Річка тут розбігається по гирлах, які обводять острів Статен-Айленд, берег Нью-Джерсі і Мангеттен з його хмарочосами. Простір, широкий обрій. І повзуть, насуваються звідкись гнані вітром хмари. А під мостом Верразано, ледь не торкаючись перекриття, проходять гігантські лайнери: одні — швартуватись до порту, інші — з порту, в океан...

Приїхавши на місце, я запропонував Джен вийти з машини і насолодитись краєвидом.

Ми неспішно гуляли по бетонному пірсу, що був огорожений по боках невисоким залізним парканом. Рибалки закидали у воду спінінги. Біля них на газетах і целофанових пакетах лежали шматочки нарізаної риби і краби з розтрощеними панцирами, яких використовували для наживки.

Хлоп'я років п'яти, у червоній курточці, відійшовши від мами, присів навпочіпки і найуважнішими чином вивчав щойно спійманого рибалкою оселедця. Риба плигала на бетоні, її морда від пораних гачком губ швидко укривалася кров'ю.

— Вона дихає! Вона розкриває зябра! — дивувалася дитина, торкаючись риби пальчиком.

— Ти коли виростеш, теж станеш рибалкою? Або капітаном корабля? — солоденьким голоском спитала Джен, нахилившись до дитини.

— Міс, ви мені заважаєте, — відповіло хлоп'я серйозно. — Чи ви не бачите, що я зайнятий рибою?

— Що-о?! — протягнула Джен и розсміялася.

І мені раптом так схотілося стояти собі коли-небудь на пірсі, щоб літали над водою невгамовні чайки і щоб неслися хмари, а з порту уходили в океан лайнери. І щоб мій синочок сидів поруч навпочіпки, вивчаючи жирного оселедця, торкався його відкритих зябер, його скривавленого рота, дивився, як він плигає на бетоні, виблискуючи лускою...

На мить я наче побачив цю картину. Як своє майбутнє: і сина свого побачив, і Джен, і себе із ними.

— А-а! — раптом скрикнула Джен, різко махнувши рукою.

Вона дивилась за огорожу, куди щойно улетіла її червона шапочка, що її зірвав з голови поривчастий вітер.

Шапочка погойдувалася на хвилях, її злегка перекидало у напрямку берега, але вона швидко ставала важкою, насочуючись водою.

— Ось тобі маєш. Залишилася фея без корони, — пожартувала Джен, поправивши розхристане волосся.

— Потримай, — не роздумуючи, я віддав Джен свою куртку, мобільник і портмоне.

Переліз через огорожу. Тримаючись однією рукою за трубу, іншу витягнув вперед, аби вхопити шапочку. Не дотягнувся.

— А-а, біс із ним! — сівши на край бетонного парапету, я опустив ноги і обережно, як лише міг, спустився у воду.

Мої ноги швидко торкнулися дна. Вода була не холодною як для лютого. А головне, було неглибоко — мені до поясу. Зробивши кілька кроків у воді, я схопив майже зниклу під водою червону шапочку і пішов назад. Вліз знову на пірс. Сорочка була мокрою по груди, штани і черевики, зрозуміло, були геть мокрі і важкі, наче з бетону.

Джен зашарілася від схвилювання, приймаючи з моїх рук свою мокру шапочку, котра, правду кажучи, зараз мала вигляд ганчірки для миття підлоги. Накинувши на мої плечі мою куртку, Джен метушилась, наче медсестра, яка збирається надати постраждалому першу медичну допомогу.

— Не хвилюйся, все нормально, — бадьоро сказав я.

Мій висновок про те, що вода не холодна, був дещо передчасним. У ногах, животі та пахві швидко ставало холодно.

— Треба їхати додому, терміново додому! — повторювала Джен, коли ми з нею, покинувши пірс, швидко йшли до машини.

— Так, так, поїхали додому, — я відкрив дверцята, завів двигун і включив пічку.

— Адже ти можеш захворіти на бронхіт, або, не приведи бог, на запалення легенів. А все через твоє глупство! — вона забрала із заднього сидіння свої пакунки з речами.

— Хіба ти не поїдеш зі мною? — спитав я.

Її роздуми тривали кілька секунд.

— Ні. Ти їдь, а я собі викличу таксі.

Всупереч її прогнозам я не захворів, запобігши серйозній простуді і бронхіту перевіреними ліками — склянкою горілки.

... З того дня у наших стосунках із Джен небагато що змінилося. Щоправда, вона більше не просила мене нікуди її відвозити — ані в ательє, ані в супермаркет. Справлялася сама.

Але я добре пам'ятав, як там, на пірсі, блищали її очі; і я знав, що цей блиск походить з найпотаємнішого куточку жіночого серця і віщує, що це серце тепер буде підкорене.

Тому я зовсім не здивувався, що з тих пір шановний "доктор вухо-горло-ніс" досить зрідка заходив до кабінету Джен і не заважав нам під час супервізій.

Глава 11

На жаль, радість моя тривала недовго. У кабінеті Джен невдовзі з'явився... Майкл. Звичайно, її син Майкл викликав у мене інакші емоції, ніж доктор Шварц: останній був моїм заклятим суперником, а Майкл викликав швидше симпатію.

Якби він не так часто займав у кабінеті Джен ту кушетку, на якій я останнім часом звик плекати певні солодкі мрії, то я би не мав жодних заперечень. Інакше кажучи, Майкл витіснив мене з тої кушетки, і я змушений був тепер сидіти на стільці, в той час, коли він напівлежачи грав у електронні ігри на своєму iPhone.

Історія його появи у шпиталі така: нещодавно Майкл кинув коледж — чи то його вигнали за неуспішність у навчанні, чи то він взяв академічну відпустку. Швидше за все, що витурили. Працювати він не хотів. Після скандалів із Джен, її умовлянь і погроз Майкл погодився деякий час поволонтерити у нашому шпиталі. Джен швидко все влаштувала. Майклу видали посвідчення, склали розклад і перелік обов'язків. Він повинен був два дні на тиждень допомагати у їдальні і два дні — у бібліотеці. Власне, не бозна що, але хоч якась робота.

Отже, Майкл працював як волонтер, тинявся шпитальними коридорами і заходив до кабінету Джен саме в той час, коли в нас із нею було призначено супервізії.

Це був високий хлопець двадцяти років, із густим чорним волоссям на прямий проділ; жіноча м'якість у рисах його обличчя була явно успадкована від матері. В погляді його темних очей проглядали якась пихатість, самолюбівання. Але, може бути, за цим фасадом нарциса ховалася невпевнена у собі, закомплексована дитина?

Із Джен він поводився вкрай розкуто, з його обличчя не сходила поблажлива посмішка навіть у ті хвилини, коли вона докоряла йому у моїй присутності через те, що на нього вже скаржаться з Відділу волонтерів.

Після чергової прочуханки Майкл зазвичай просив у неї гроші на нову комп'ютерну гру або на ремонт своєї машини, і Джен, грізно і ображено посопівши, діставала із сумочки портмоне.

Одного разу, після того, як Майкл пішов, вчергове отримавши від матері гроші, Джен почала виправдовуватись переді мною:

— Я знаю, що це неправильно, розумію, що занадто панькаюся з ним. Нормальна мати так поводитись не повинна. Мені про це всі говорять: і сестра, і донька, і колишній чоловік. Майкл — проблемна дитина, не може ні в чому себе знайти, не здатен до

чогось прихилитись.

— Невже його ніколи нічого не захоплювало?

— Ні. Хіба що... колись він любив грати на барабанах, кілька років ходив до музичної студії, але потім залишив і це. Він нічого не хоче, але сам же через це і страждає. Нещодавно я прибирала в його кімнаті, знайшла там блокнот з його віршами. Знаєш, про що ті вірші? Навіть не хочу тобі казати... Гаразд, Вікторе, будемо обговорювати твоїх пацієнтів. Бо ми зараз займаємося моїми "аїдише маме" проблемами. Як справи у твого Френсіса? Його вже виписали із психлікарні?

— Так, два тижні тому. Шви зняли. Він припинив курити траву, ходить у студію до Джеймса, грає на роялі. Одним словом, сходження зірки триває.

***

Якось під час ланчу я вийшов з корпусу подихати свіжим повітрям. Раптом побачив перед собою парочку: Френсіса і Майкла — разом!

Вони стояли біля синьої "Тойоти" Майкла і про щось розмовляли. Потім обоє сіли в машину і — р-р-р — поїхали.

***

Тож, було таким чином: панк-група називалася "Crazy Brothers". Саме так, як і бажав Френсіс.

Ударні і лірика — Майкл Леві; клавішні і вокал — Френсіс Новак; гітара і вокал — Фрея Харрісон.

Вражаюча панк-група з блискучим майбутнім: концертами, гастрольми, мільйонними тиражами CD-дисків та електронних альбомів, відеокліпами і рештою феєрверків і дзвоном литавр, що супроводжують життя зірок і поп-кумирів.

Де вони зустріли вокалістку і гітаристку Фрею, я не знаю. Френсіс сказав, що в барі, де вона під гітару співала свої пісні. Може бути.

Коли ми із Джен вперше відкрили новостворений вебсайт нової панкгрупи і побачили викладені там фотографії музикантів, Джен помітно спохмурніла:

— Який жах...

Особисто я нічого жахливого на тих фотографіях не побачив: два хлопця у подраних футболках і з пофарбованим у червоно-зелений колір волоссям — за інструментами; і дівчина — в самій майці з глибоким викотом, у татуюваннях і з гітарою — горлає у мікрофон. На органі Френсіса — також мікрофон, і Френсіс також горлає. Ну і мікрофон перед обличчям ударника Майкла. Можна лише уявити, який гуркіт стояв у студії Джеймса, де вони тепер репетирували.

— Який жах... — Джен не зводила очей з екрану комп'ютера, продовжуючи клацати мишею, і нові знімки музикантів у подраних майках і з пофарбованим волоссям миготіли перед нею.

Ось вони втрюх у барі, п'ють пиво з великих келихів. А ось — в якійсь альтанці на березі — теж із пляшками пива. На безлюдному пляжі, всі троє — абсолютно голі. Ось у

бідно мебльованій кімнатці — у притулку, де жив Френсіс — грають у карти на підлозі. Фрея у розідраних панчохах, в носі кільце. Обоє хлопців роздягнуті до поясу. На підлозі — порожні пляшки з-під пива, пачки цигарок. А ось сюжетна знімка: Френсіс лежить на підлозі на спині, Майкл — на ньому зверху душить його. Не поділили дівчину, мабуть.

— Він просить в мене тисячу доларів на запис їхнього першого концерту. В яку суму мені вже стала ця їхня музика, ти собі не уявляєш.

Вона клацнула мишею, і в кабінеті настала тиша. Начебто щойно тут, на столі, відбувалось виверження вулкану і це виверження супроводжувалося землетрусом під чиєсь воання — і раптом тиша-тиша...

— Але ж це добре, що твого Майкла бодай щось захопило, зачепило. Хтозна, може з цієї витівки в них щось таки і вийде. У будь-якому випадку, це його власний вибір, — сказав я.

— Колись я мріяла, що мій син буде адвокатом або лікарем. Зрештою, він щасливий, йому добре, і це головне... — вона зітхнула.

Глава 12

В клініці існувала добра традиція: щороку в кінці травня для співробітників влаштовували пікнік. Цього року місцем для проведення пікніку обрали парк у красивому районі, у ресторані там було замовлено столи.

***

День видався тихим, майже без вітру. Виїхали у полудень. Я запропонував Джен місце у своїй машині. На мій подив, вона відразу погодилась. Треба сказати, що останнім часом Джен наче забула минулі образи і погрози через мої "витівки і пустощі"; лише нахвалювала мене через край і навіть пообіцяла посприяти, щоб мене взяли в цю клініку на роботу.

Ми про щось теревенили. Джен погойдувалася на сидінні поруч, а я краєчком ока зиркав на її білосніжні ноги. І насилу утримувався від спокуси погнати машину куди-інде за місто, в темний ліс.

... Нарешті кулінарна частина загалом скінчилася. Співробітники-гурмани у ресторані розправлялися з десертом, решта прогулювалися парком.

Джен віддалялася стежиною вздовж берега озера, на якому плавали качки і лебеді. Незвично було бачити її у туфлях без підборів.

Я наздогнав її і, засунувши руки в кишені джинсів, пішов поруч. Вона навіть не здивувалася.

— Їжа була мерзенна, дуже жирна. Тепер доведеться цілий тиждень сидіти на суворій дієті, — сказала вона і на підтвердження своїх слів погладила живіт. — Але що ж поробиш, якщо наш директор любить таку жирну кухню. Ой, дивись-но! — вигукнула вона.

З протилежного берега до нас плив лебідь. Білий, з довгим червоним дзьобом.

Напевне, розраховував чимось їстівним розжитись в нас.

— Шкода, що в мене немає із собою хліба або крекерів, — Джен підійшла до краю кам'янистого берега.

Лебідь наближався, вже було видно його лапи, що швидко рухалися під водою.

Присівши, вона простягнула до нього руку:

— Нумо, пливи сюди, до мене...

Пташка зупинилась. Дивилась розумними уважними очима на жінку, яка сиділа перед нею. І... лебідь поплив до неї! Забив під водою лапами і, змінивши лінію вигину довгої шиї, потягнувся до руки. Зараз торкнеться, їй-бо, торкнеться дзьобом її долоні.

"...Навіщо ти мене домагаєшся? Я не знаю тебе. Не розумію тебе. Ти навіжений!.. Ні, ти — шуліка, вже цілий рік кружляєш над моєю душею. А я хочу жити, як жила. Я не хочу загинути у твоїх пазурах. Розумієш? Не хочу! Не хо-чу..."

... Вона торкалася мого волосся, гладила по щоках...

Її сукня валялася на підлозі, там же валялися і мої джинси із сорочкою. І весь її одяг тепер їй був не потрібний! Звільнили від чарів Лебідку. Груді її білі, теплі, і живіт білий, теплий, і плечі, і вся вона біла. І не знаю я на всій Землі жінки, білішої за Джен. І не хочу знати!

Місячне сяйво лилося через вікно у кімнату.

— Гладь, гладь. Цілуй. Тут, і тут, і тут — де забажаєш...

Потім Джен сиділа, відкинувшись назад, підклавши собі під спину подушку.

Світло я не включив, але мої очі вже звикли до темряви. Я бачив її профіль, її плечі, покриті чорними плямами її волосся.

— Навіщо мені це потрібно, ти не знаєш?

Я мовчав. Очікував, що буде каяття. Все, як і має бути: гріхопадіння, потім каяття. Неодмінна частина програми жінки, яка пішла на... скажімо так, сумнівний інтимний зв'язок з новим чоловіком.

Вона підтягнула вище до себе плед, наче бажаючи схватись під ним.

— До речі, в мене двоє дітей. Я вже невдовзі стану бабусею. І от тобі маєш, приїхали.

— Хочеш чаю? Кави?

— Ні, дякую... Сьогодні п'ятниця, Шабат. Цариця Субота, — трохи помовчавши, вона раптом заспівала щось на ідиш. — Кожний Шабат ми в родині співали цю пісню. Ми із Сарою запалювали свічки і, накривши на стіл, чекали батька із синагоги. Він приходив, читав молитву і наливав у чару вино. Потім ми їли халу, я завжди виколупувала з неї ізюм, а мама казала, що я ласунка і занадто перебірлива, а треба брати те, що пропонують, — хмикнувши, вона знову заспівала ту саму пісеньку. — Знаєш, про що ця пісня?

— Про що?

— Про Жінку. Про те, що Жінка — коштовніша за будь-які перли... Уявляю обличчя Сари, якби вона мене зараз побачила... В тебе душ працює?

— Так, звичайно. Зараз дам тобі чистий рушник.

Вона піднялася, і по хвилині я почув шурхіт клейончастої штори у ванній і шум води з душу.

***

Вранці Джен наводила біля дзеркала марафет. Вона вже була у сукні, волосся розчесане, губи нафарбовані. Лише босоніж — її туфлі стояли в коридорі.

Я варив каву біля плити. Через квадратний отвір у стіні, що розділяє кухню і кімнату, поглядав на Джен. Невдовзі виніс з кухні до кімнати і поставив на стіл дві чашки кави, цукорницю та молоко.

— Не йди. Нам тепер поспішати нема куди.

— Вікторе, дорогий, ти що, дійсно гадаєш, що між нами можливе щось серйозне? Смішний ти. Мій син тобі в друзі годиться. А я — стара, товста, хвора. Як почну перелічувати свої хвороби — злякаєшся.

Вона відійшла від дзеркала. Потім подивилася на стіни, увішані ескізами, де Джен в подоби Чорного Лебедя, у балетній пачці, "ню"...

— Картинна галерея, присвячена міс Дженніфер Леві. Я була для тебе не лише супервайзером, але й натурницею. Сподіваюсь, непоганою, — вона підійшла до столу, де я робив останнє сервірування з чайними ложечками. — Все. Я прийняла рішення. Вікторе, можна тебе попросити про одну послугу? Але пообіцяй, що виконаєш те, про що я тебе зараз попрошу.

Із найсерйознішим виглядом я продовжував розкладати дві чайні ложечки — то одну вирівнював біля чашки, то другу.

— Ти маєш забути про мене. Я напишу тобі відмінну характеристику за проходження інтернатури. І можеш бути задоволений, що переспав зі своєю супервайзеркою, занеси мене у список своїх перемог.

Нахмурившись, я поклав другу ложечку рівно на такий же відстані від блюдечка, як і першу.

— О'кей, хочеш дізнатися правду? Я з тобою вирішила просто спробувати. Задля того, щоб угамувати свою жіночу цікавість. Захотіла відчувти деякі почуття. Тобі цього не зрозуміти.

— То як, задоволена?

Нічого не відповівши, вона пішла в коридор, де стояли її туфлі. Не нахилиючись, пальцем ноги поправила шкіряний задник, що підвернувся. Потім дістала із сумочки мобільник:

— Я хочу викликати таксі, яка в тебе адреса?

Я назвав свою адресу.

— Ти навіть не пропонуєш відвезти мене додому! — обурилась вона.

— Я не твій персональний водій. А тобі вже давно час самій сісти за кермо і почати водити машину.

— Ти не мій чоловік, аби вказувати мені, що я маю робити, а що ні.

Вона зателефонувала у таксі, запитувала в диспетчера, скільки доведеться

чекати, обурювалась, чому так довго.

— Залишся. Адже нам добре вдвох. Навіть якщо я не твій чоловік.

— Вікторе, дорогий. Так, ти мені також небайдужий, ти це хочеш почути? Я

навіть від Марка пішла, до твого відома. І зараз жалкую про це. Останнім часом я стала коїти страшні глупства. І все через тебе... Розумієш, ми з тобою дуже різні. І мені це абсолютно не потрібно. Не потрібно, — повернувшись, вона взялася за ручку дверей, щоби відкрити їх.

За три широких кроки я підійшов до неї, підхопив її на руки і поніс до дивану. Джен дригала ногами, била мене у груди.

— Ти псих, псих, пси...

***

Всі вихідні ми провели разом. У неділю ввечері я відвіз її додому. Вона вбігла на ганок, майнула мені на прощання рукою. Раптом змахи її рук змінили напрямок, і вона стала кликати мене до себе.

Я увійшов до неї в дім. Рік тому я навіть уявити не міг собі подібне, а зараз це здавалося таким простим і природнім. За ці два дні я настільки з нею "злився", настільки відчував себе частиною її, а її у собі, що просто не розумів, як міг жити без Джен раніше. А я і не жив раніше. Так, тинявся по землі без долі, без жодного діла і сенсу.

Ми пили каву, вона розповідала мені історії театральних афіш і картин на єврейську тематику, що висіли на стінах її вітальні. Показала красивий срібний посуд у шафі. Мене, щоправда, дещо втомили її часті вибачення за "невеличкий безлад" в хаті, котрий правильніше було би назвати великим погромом.

Майкла вдома не було, він зависав у якомусь клубі. Ото буде хлопцю сюрприз, коли побачить мене в їхньому домі, як я попиваю чай або коньяк з його мамою.

Глава 13

У понеділок зранку я довго стукав у двері кабінету Джен, але на мій стук ніхто не відповідав.

— Джен сьогодні не прийде, — сказала мені секретарка, яка проходила повз мене.

— Чому? Вона взяла вихідний?

— Який вихідний? Ти хіба не знаєш, що сталося?

— Ні.

— Її син потрапив у автомобільну аварію.

— Що?!

— Всіх подробиць я не знаю. Відомо, що він їхав у машині зі своїми друзями, ну з цими, музикантами. За кермом був Френсіс і він був п'яний. Не впорався із керуванням і врізався в автобус. Водій і пасажир на передньому сидінні неушкоджені — їх врятували повітряні подушки, а Майкл сидів на задньому сидінні. Кажуть, з ним все

дуже погано.

— В якому він шпиталі? — я потягнувся до кишені за ключами від машини.

... Миготіли дорожні знаки, стовпи, зелені газони на пагорбах.

Невдовзі я йшов по коридору відділення для критичних пацієнтів. Там яскраво горіли лампи, пікали медичні прилади.

Джен сиділа на стільці, у сірій сукні, розхристана, нерухома, наче мумія, тримала в руці долоню сина. Коли я увійшов, лише кволо повела головою в мій бік і знову зосередила свій погляд на Майклові.

Гули, рикали компресори, женучи кисень: одна трубка була вставлена Майклу в рот, друга входила справа між його ребер у легеню. Він лежав із випростаними руками, до поясу прикритий білим простирадлом. На його застиглому обличчі жовтіли змащені йодом здуті свіжі рани. Пофарбоване в зелений та червоний колір волосся позліплювалось.

Чи варто казати про те, що деякі події настільки стрімко руйнують звичний плин нашого життя, що наша свідомість просто не встигає досягнути їх відразу, потрібен час, щоб до них пристосуватися і звикнути.

Підійшла медсестра: подивилася на датчики, перевірила крапельницю і, зробивши запис, пішла.

Я постояв за спиною Джен. Все ж таки не дарма вона була проти дружби Майкла із Френсісом. Наче передчувала, що це до добра не доведе. Бісів Френсіс! Вбивця!

Підійшовши до чергової медсестри, я попросив інформацію про пацієнта Майкла Леві, назвавшись його родичем.

— Крововилив у мозок середнього ступеню, без перелому черепа. Зламані три ребра з проривом легені. Він у стані коми вже майже сім годин. Який лікарський план? Продовжуємо спостерігати, лікар поки не вважає необхідним хірургічне втручання. Але якщо знову почнеться кровотеча, доведеться терміново робити операцію.

— І як довго він може бути у комі?

— Хтозна? Може, через хвилину прокинеться, а може пролежати і тиждень.

По-різному буває... — медсестра подивилася мені в очі, і у її погляді я прочитав прогноз, найстрашніший з усіх можливих, про який вголос не говорять.

Я вийшов до зали очікування і сів у крісло. У двері відділення невдовзі увійшла якась жінка у довгій спідниці і капелюшку, обличчям і фігурою віддалено схожа на Джен, — мабуть, її сестра Сара. Побула там деякий час і вийшла.

Потім туди стрімко увійшла молода жінка у перуці, трохи гладка, з гарними рисами обличчя. Я вирішив, що це Ракел — її донька.

Потім у відділення увійшов доктор Шварц. Приблизно через півгодини він вийшов і, побачивши мене у кріслі, гидливо скривився.

Я дивився йому услід, і злостива думка ворухнулася у моєму серці. Адже Джен стільки років була його коханкою! При цьому цілий рік фліртувала зі мною. І лягла зі мною — через якусь свою жіночу примху!

А якщо її син загине? Або виживе, але назавжди залишиться інвалідом? Я пригадав Маргарет, що із нею коїлося після смерті її сина! Та й взагалі: що я тут роблю? Яке відношення маю до її горя? Мені треба готуватись до останнього іспиту. В мене самого турбот аж по горло. Треба розібратись зі своїм життям.

Я сів у машину і завів двигун. Я довго тримав пластмасову голівку ключа, встромленого в замок запалювання. Чесно кажучи, я ж ніколи не кохав Джен. Просто маявся душевною нудьгою, самотністю. Треба було скрасити сіру буденність одинака, хоч чимось себе розважити. Грав роль лицаря, закоханого принца...

Біля мене зупинилась машина. Водій спитав, чи не від'їжджаю я, чи не звільняю місце. Я уважно подивився на нього.

— Ні, не від'їжджаю, — виключив двигун. Знову повернувся до відділення для критичних пацієнтів.

Судячи з показників приборів, стан Майкла погіршився. Зріс ризик нового крововиливу. Медсестра частіше підходила до нього, перевіряючи датчики.

Обличчя Майкла стало ще сірішим, ніж було. І якась неприємна холодна тінь почала накривати його.

Навколо його ліжка стояло кілька жінок та чоловіків, судячи зі всього, найближчі родичі.

Джен вся зіщулилась у клубочок. У маленький сірий клубочок...

***

Не хочу згадувати той день, коли у похоронному домі, де зібралася неймовірна кількість людей, рабин казав про те, що навіть Господь плаче сьогодні, тому що Майкла більше нема з нами.

Рабин стояв за кафедрою, сивобородий, старий, у чорному костюмі і капелюху. Він промовляв англійською, іноді переходячи на ідиш чи іврит.

А за вікнами похоронного дома йшла справжня злива, і здавалося, що ця злива буде лити і лити, доки на залляє все довкола і усе не піде під воду.

Обтрушуючи складені парасольки, до похоронного дому заходили нові люди. Було багато молоді і дітей. Було і декілька знайомих мені облич — співробітників шпиталю. Але більшість прибулих я не знав.

— Майкл був чудовим хлопцем, добрим і скромним, чесним і веселим, —

говорив рабин. — Але Всевишній розсудив таким чином і вирішив забрати Майкла від нас до Себе. І тепер весь Дім Ізраїлю страждає, тому що Майкл більше не з нами. Адже відхід навіть одного єврея — це трагедія для всього народу, і віднині наш народ зруйновано, як колись було зруйновано наш Храм...

Рабин раз по раз замовкав, його голос все частіше дрижав, було видно, що йому зараз дуже важко все це казати і підбирати слова розради, тому що перед ним, загорнута у білу тканину з вишитою сріблястою зіркою, стояла труна, в якій лежав двадцятирічний хлопець.

Плач, рабине, плач! Шукай слова примирення з життям і з Богом. Розумію, тобі

також важко зараз. Тому що нема відповідей у нас — за що і чому гнів Божий іноді до нас такий сильний і страшний, сильніший за Його величезну милість до нас...

Після молитви чоловіки підійшли до труни, що стояла на візку, і повільно покотили її до розчинених зовнішніх дверей, туди, де лила нескінченна злива.

Джен вели за труною під руки дві жінки. Вона так голосила, що в мене до сих пір (навіть, коли я пишу ці рядки) звучить у вухах її голосіння, і я бачу її спотворене стражданням обличчя. Чорна сукня і розхристаний плащ з'їхали вбік, чорний капелюшок злетів з її голови в калюжу. Джен нахилилася, щоби капелюшок підняти, потім раптом сіла навпочіпки і кричала, кричала, обхопивши голову руками.

Майкле! Майкле!

Глава 14

Я намагався дізнатись про цю трагедію все, що міг. Вимальовувалась така от картина.

В той злочасний день Майкл вивернув собі руку, тому за кермом машини опинився Френсіс. Водійські права у Френсіса були, але досвід водіння — мінімальний. Вони поверталися вночі з якогось клубу у Гарлемі. Погода була дощовою, дорога слизькою. От хлопець і не впорався з керуванням. Причому швидкість він не перевищував, прихована камера перед поворотом на Третю авеню показала, що "Тойота" Майкла їхала на припустимій швидкості. На повороті водій різко загальмував, машина пішла юзом, і її, розвернувши, кинуло на зустрічну смугу, по якій їхав автобус.

Френсіс і Фрея сиділи спереду, були пристебнуті ремнями безпеки, на додачу їх вберегли повітряні подушки. А Майкл був позаду і пристебнутий не був.

Френсіс був абсолютно тверезий — ані алкоголю, ані трави, жодної іншої наркотичної гідоти в його крові не виявили.

Загалом, ніхто не винен. Ніхто. Нема винних. Так буває. Але один — у могилі, а другий — у слідчому ізоляторі в'язниці.

Можливо, звинувачень Френсісу не висунули би і його, недовго протримавши і у всьому розібравшись, звільнили би, якби... він раптом не повідомив, що навмисно вбив Майкла! І почав доводити слідчим, що навмисно створив аварійну ситуацію, спеціально розвернув машину таким чином, щоби потрапити під автобус і щоб Майкл загинув.

Навіщо він це зробив? Які мотиви? Начебто на ґрунті ревнощів — ревнував Фрею до Майкла. Ще Френсіс запевняв, що він член банди "Латин Кінгз".

Допитують Френсіса, намагаючись визначити ступінь його осудності і розібратись, що в його словах є правдою, а що ні. Допитують Фрею. Прокуратура запросила в нашій клініці роздруківки записів моїх сеансів із Френсісом. Тож слідчі зараз читають всю його історію за останній рік, як він хотів вступити до банди, різав собі руки і грав у панк-групі.

А мені все було зрозуміло і так: ані любовний трикутник, ані "Латин Кінгз" до того, що трапилось, не мають жодного відношення.

По-перше, Фрея лесбійка і, за її словами, з хлопцями її пов'язували лише дружба та

музика. По-друге, до жодної банди Френсіс не вступав. І по-третє, він просто погано водив машину.

Дізнавшись, що Майкл загинув, Френсіс був у шоці, відчув страшне почуття провини. Але замість того, щоб тверезо оцінити ситуацію і зрозуміти, в чому саме він винний, він почав вигадувати історії, аби обдурити слідство. Він вирішив, що має бути покараний в'язницею, щоб спокутувати свою провину. А потім і сам повірив в це і зараз вірить, як фанатик, і від своїх слів ні за що не відмовиться.

***

Всі мої однокурсники, отримавши дипломи, метушилися у пошуках роботи. Розсилали резюме, збирали рекомендації.

Але я свої пошуки відклав на невизначений термін. Отриманий диплом із золотою печаткою валявся десь у ящику разом з неоплаченими рахунками за комунальні послуги і першим рахунком боргу за навчання. Дивом я нашкрывав грошей на оплату квартири за липень. Але чим буду платити у серпні, найменшого уявлення не мав. У крайньому випадку продам машину. А далі?

Та яка різниця, що буде далі? Я думав лише про Джен, що з нею. Кілька разів телефонував їй, залишивши повідомлення. Але вона не відповіла. У шпиталі вона взяла відпустку на три місяці "за станом здоров'я".

Я тоді багато часу проводив у Метрополітен-музеї, в залах античного мистецтва розглядав мармурові бюсти великих давніх філософів. Міркував, чи варто взагалі шукати роботу. Чи варто допомагати хворим людям? Чи варті взагалі чогось всі наші зусилля, пошуки, намагання робити кар'єру, купівля нових речей, машин, будинків? Ми оплутані постійною метушнею, дріб'язковими турботами і умовностями, смішними образами, дурними бажаннями. Чи варто боротись, напружуватись, прагнути чогось, якщо все може зруйнуватись умить, якщо чиєсь життя може увірватись так безглуздо? Якщо навіть Любов невладна?!

Одного вечора я сидів вдома і просто наливався горілкою. Щось бурмотів собі під носа. Раптом усвідомив, що наспівую стару українську пісню, бозна де і коли почуту. Може, мати її колись співала, може, бабуса. "Гей, плине кача, плине кача по Тисині..." Тягуча тужлива мелодія прийшла сама собою, всіх слів я не пам'ятав, але оце "Ти ж на моїм серці лежав, ти ж на моїм серці лежав" крутилося і крутилося в голові. І раптом я відчув, відчув увесь біль Джен, яка втратила дитину, котра лежала колись в її лоні, на її серці. Увесь цей біль увійшов в мене так, наче то була моя дитина.

***

А потім сталося те, у що важко повірити.

Джен сама пішла до поліції, а потім до слідчого, який займався справою Френсіса. Як мати загиблого вона заявила, що не буде висувати Френсісу звинувачення у навмисному вбивстві її сина.

І це ще не все. Як психотерапевт з двадцятирічним досвідом, яка спостерігала за

лікуванням Френсіса протягом останнього року, вона детально у письмовому вигляді дала професійне пояснення, чому Френсіс так настирливо шукає собі покарання.

І це ще не все.

Джен домоглася, щоб їй влаштували з Френсісом побачення. Там, у присутності охоронців, адвоката та панотця Джен сказала йому, що не вважає його злочинцем: "Ти повинен жити, бути вільним і щасливим. Ти ні в чому не винний. Запам'ятай це. І спробуй мені повірити". Підійшла до нього, обійняла і поцілувала його!

ПІДІЙШЛА І ПОЦІЛУВАЛА ВБИВЦЮ СВОГО СИНА.

Щоб вберегти хоча б його.

Не знаю, яким чином цей її вчинок набув розголосу. Про це невдовзі дізнались і в шпиталі, і написали у міському таблоїді. І повідомили навіть по місцевому телеканалу.

Епілог

Ввечері я лежав на дивані у своїй квартирі, проглядаючи у мобільнику новини з України. Останнім часом мене почало цікавити все, що там відбувається.

Пролунав дзвоник у двері, настільки несподівано, що я аж здригнувся. Для пошти начебто запізно. Чи сусіда, часом, знову упився і переплутав квартиру?

Я відкрив двері і... стояв і боявся поворухнутись, щоб не зникло чарівне видіння.

— Можна увійти? Чи ти так і будеш тримати мене тут, у коридорі? — спитала Джен.

Повісивши плащ на вішак, вона зайшла до кімнати. Постояла біля вікна, потім уважно вивчила знайомі їй ескізи, що висіли на стінах.

— Я бачу, з'явилося кілька нових картинок, — промовила вона.

— Так, ти права, — підтвердив я, здивувавшись її пам'яті.

На ній була довга сіра сукня дуже вільного крою. Чорний капелюшок з голови вона не знімала.

Сіла в крісло і довго мовчала.

— Ти чув новину? На минулому тижні Френсіса випустили з в'язниці, з нього зняли всі підозри, — сказала вона.

— Так, я чув. І дуже цьому радий.

— Він пообіцяв, що напише таку чудову музику, яку ніхто ще ніколи не писав, і присвятить її своєму братові — Майклу.

Я сидів на дивані. Кусав губи. Хотів їй багато про що сказати. Про те, що я в захваті від неї. Про те, що вона — найпрекрасніша жінка на Землі, про те, що...

— Виключи світло, — несподівано попросила вона.

Я підійшов до вимикача, клацнув ним, і в кімнаті стало темно. Стояв біля стіни, дивився на її застиглий силует.

— В мене буде дитина, Вікторе. Твоя дитина, — промовила вона спокійно. —

Нічого не кажи. І не вклучай, будь ласка, світло. Я ще не звикла до світла, я ще у темряві...

2020 рік

---

* Незрозуміло, чому саме цій пташці — зозулі, а не, скажімо, лелеці або вороні, випала така честь вгніздитись в американському психіатричному сленгу. Але факт: психічно хворого в Америці називають — "ку-ку", психіатра — "ку-ку лікар", а будинок для душевнохворих — "ку-ку хауз" або "гніздо зозулі".

** Ох, горе (ідиш)